

**-ГОДИШНА ПРОГРАМА
-ЗА ЗАШТИТА НА ПРИРОДАТА - 2021
-ПРЕДЛОГ-
ЈАВНА УСТАНОВА НАЦИОНАЛЕН ПАРК ГАЛИЧИЦА**

Охрид, Декември 2020

Содржина

ВОВЕД	1
Програма за зачувување на природата	1
Мониторинг на биолошката разновидност во Национален парк Галичица	2
<i>Шибјаџи од модра смрека</i>	2
<i>Златен орел (Aquila chrysaetos)</i>	2
<i>Маерова непета (Nepeta ernesti-mayeri)</i>	3
<i>Томоросов различник (Centaurea tomorosii)</i>	3
<i>Охридски чај (Sideritis raeseri)</i>	4
<i>Западно-балкански карстен полжав (Helix secernenda-schlaeflii)</i>	5
<i>Аполонова пеперутка (Parnassius apollo)</i>	6
<i>Македонски мрморец (Triturus macedonicus)</i>	6
<i>Голем корморан (Phalacrocorax carbo)</i>	7
<i>Големiot северен потопник (Mergus merganser)</i>	8
<i>Нокна ластовица (Caprimulgus europaeus)</i>	9
<i>Лилјаџи (Chiroptera)</i>	9
<i>Инцидентно забележување</i>	10
<i>Зимски цензус на водни птици</i>	11
Активно управување со високопланинските пасишта	11
ГИС мапирање на видови и обука	12
Ажурирање на SDF форма и обука	12
Обука за биологија и екологија на видови	13
Контрола и спречување на бесправни дејствија	13
Програма за одржлив туризам и еколошка едукација	15
Одржување на веб страна и мобилна апликација	15
Организација на еколошка едукација	15
Зголемување на препознатливоста на НПГ кон зголемени приходи од туризам	16
<i>Поставување наплатни центри за посетители</i>	16
<i>Одржување и надградба на инфраструктура</i>	17
<i>Поставување на фотоволтаични системи за производство на електрична енергија за потребите на инфраструктурата</i>	17
Програма за одржливо користење на природните богатства	19

Програмата за правни, економски и општи активности	21
Администрација, оперативно програмирање, внатрешна организација и организациски развој	21
Магистерски и докторски студии за вработени.....	22
Одржување на објекти, опрема и инфраструктура (со исклучок на шумски и макадам патишта)	22
Обуки за вработени	22
Менаџмент на човечки ресурси	23
Тим Билдинг.....	24
Развој на стратешки планови, документи и проектни предлози	24
Соработка и партнерства	24

Листа на табели

Табела 1: Извештај за работа на еколошка едукација	16
Табела 2: Планирани активности за управување со шумите во НПГ за 2021 година	19

ВОВЕД

Годишната програма за заштита на природата во Националниот парк Галичица (НПГ) е изготвена врз основа на обврската која произлегува од член 98, став (1), став (6), став (7) и став (8) од Законот за заштита на природата (“Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 67/04, 14/06, 84/07, 35/10, 47/11, 148/11, 59/12, 13/13, 163/13, 41/14, 146/15, 39/16, 63/16 и 113/18), како и врз основа на член 3, став 1, точка 9 од Одлуката за основање на Јавната установа Национален парк Галичица (ЈУНПГ) („Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 9/06) и член 7, став (4) од Правилникот за содржината на плановите за управување со заштитени подрачја и содржината на годишните програми за заштита на природата („Службен Весник на Р.М.“ бр. 26 од 2012 година).

Во годишната програма за заштита на природата се вклучени сите активности кои треба да бидат реализирани во текот на 2021 година, кои се во согласност со Нацрт Планот за управување со Националниот парк Галичица 2021-2030 година.

Согласно овој План за управување, активностите на ЈУНПГ се групирани во 8 програми, и тоа:

- Зачувување и мониторинг на природното наследство
- Одржливо користење на природните ресурси во подрачјето
- Управување со шумски живеалишта и екосистеми
- Управување со културно наследство
- Развој на одржлив туризам и рекреација
- Локален развој
- Информирање, подигнување на јавната свест и образование/едукација
- Раководење, управување, финансирање и администрација

Активностите кои се предвидени во оваа годишна програма ќе бидат финансирани од буџетот на ЈУНПГ и други извори на финансирање, т.е. од средства добиени од Фондот за природа „Преспа - Охрид“ („ПОНТ“), фондација (Стифтунг).

Програма за зачувување на природата

Во 2015 година, заврши првата, пилот фаза од Програмата за мониторинг на природата во Национален парк Галичица предвидена според актуелниот План за управување. Беше предвидено дека резултатите од оваа фаза со соодветна критичка анализа и обработка (ревизија) ќе се употребат за воспоставување на целосна и кохерентна програма за мониторинг на природата во паркот која ќе биде континуирано имплементирана во подолг временски период. За жал, поради објективни причини, познати и на Министерството за животна средина и просторно планирање на Република Северна Македонија, ревизијата на оваа програма не беше спроведена, следствено во текот на 2016 година не беа планирани и реализирани активности од областа на мониторингот. Надевајќи се на поповолни услови во текот на 2017, како и очекувањата од воспоставувањето и почнувањето со работа на Фондот за природа во Охридско-Преспанскиот регион (PONT) беа мотивација за ЈУНПГ да предвиди активности на мониторинг за таа година. За жал, Фондот оперативно не профункционира во текот на 2017 година, па поради тоа предвидените активности не беа реализирани. Во текот на 2018 година, иако според годишната програма беа планирани активности за мониторинг на едно живеалиште и четири видови, истите не беа реализирани поради горенаведените околности. ЈУНПГ во октомври 2018 започна со имплементација на проектот „Подобрување на ефективност на заштитата, конзервацијата и управувањето со заштитеното подрачје Национален парк Галичица“, во рамките на грант програмата „Подобрување на управувањето со заштитените подрачја“, финансирана од Европската Унија и UNDP, а имплементирана од UNDP Македонија со краен корисник - Министерство за животна средина во чии рамки една компонента вклучува ревизија на програмата за мониторинг и спроведување на активности за мониторинг на одредени живеалишта и видови. Со имплементацијата на тој проект беа извршени активности со кои се ажурираше и надгради Долгорочната програма за мониторинг на биолошката разновидност во НПГ и беа спроведени активности за мониторинг на 1 живеалиште и 12 видови.

Имајќи ја предвид оваа околност и согласно логичката рамка на Програмата за зачувување и мониторинг на природното наследство, во текот на 2021 година се планираат следните активности.

Мониторинг на биолошката разновидност во Национален парк Галичица

Согласно подготвената и ревидирана програма за мониторинг, како и во согласност со потребите и приоритетите за извршување на мониторинг активности, беше одлучено дека во текот на 2021 година ќе се продолжи со мониторинг на гнездата на златен орел, три живеалишта и десет видови на Галичица. Во продолжение следува детален опис на начинот на кој ќе биде спроведен мониторингот и на потребата за истиот.

Шибјаци од модра смрека

По големина, смреките се движат од дрва високи по 20-40 м до столбести или налегнати грмушки со долги исползени гранки. Тие се зимзелени и имаат иглести и/или лушпести листови. Според половата организација, растенијата може да бидат еднодомни или дводомни.

Женските „шишарки“ се месести плодови наречени смрекинки (или „смреклинки“) со сраснати плодни лушпи, долги 4-27 мм и имаат 1-12 тврди семки. Кај некои видови, смрекинките се црвено-кафеави или портокалови, но најчесто се сини и имаат впечатлива арома.

Машките шишарки се слични на оние кај другите чемпреси и имаат по 6-20 лушпи. Повеќето од нив го испуштаат поленот на почетокот на пролетта, но има и такви што ова го прават на есен. Извесни видови (на пр. *J. communis*, *J. squamata*) имаат само младорастни листови. Кај некои од нив (на пр. *J. communis*), игличките се споени во основата.

Оваа заедница е најшироко распространета заедница од субалпскиот појас на планината Галичица, која се надоврзува на горната шумска граница, на станишта со плиток слој на почва и на варовнички камењари, во висинскиот појас од (1450 м) 1500-1650 (1720) м. Состоини од оваа заедница најниско се регистрирани на околу 1450 м.н.в. (над с. Велестово-Студенец, Врвеш), каде што оваа заедница се надоврзува на брдските пасишта од сојузот *Saturejo-Thymion*, но оптимумот го достигнува во висинскиот појас помеѓу 1500-1600 м (Крстец-Кучо Поле, Рамен Дол, Бигла, Источко Поле, Гафа-Асан Ѓура-Суво Поле-Косто Бачило), а над 1600 м се до 1720 м (Томорос, Бугарска Чука, Стара Галичица-под Казан). Посебни, репрезентативни состоини се присутни од преспанската страна на Галичица-Томорос, Суво Поле, Кучо Поле-Рамен Дол.

Ова живеалиште се смета за значајно и загрозено и на европско ниво поради што е вклучено во Прилог I од Директивата за живеалишта (6170 - Alpine and subalpine calcareous grasslands) на Европската Комисија.

Вегетациска снимка е веќе направена околу локалитетот Шарбојца. За потребите на добивање на информации за ова живеалиште ќе биде спроведен мониторинг согласно фитоценолошката методологија Браун-Бланке.

Златен орел (*Aquila chrysaetos*)

Златниот орел (*Aquila chrysaetos*) е една од најголемите дневни грабливи птици. Се среќава и во Македонија.

Големината на возрасните златни орли може да биде различна. Единките од некои од најголемите подвидови може да бидат доста големи. Повеќето видови се долги 66-100 см со распон на крилјата помеѓу 150 и 240 см. Тежината се движи од 2,5 до 6,7 кг. Но, забележани се некои примероци во дивината кои се нешто поголеми, дури и до 9 кг во

тежина и должина од 102 см. Како и кај многу други дневни грабливци и кај златните орли женките се поголеми од мажјаците.

Бојата на пердувите може да биде црнкаво-кафеава и темнокафеава, со златна боја на задниот дел од главата и вратот, по што и го добил името. На горните делови на крилјата постои нешто посветла површина. Младенчињата многу личат на возрасните единки, но поседуваат бел опаш и бели дамки во близина на ножниот зглоб кои полека исчезнуваат со секое митарење и на крајот, во петтата година, потполно ги снемјува.

Женката може да достигне тежина и до 6 кг, а мажјаците до 4 кг. Живее на различни места, најмногу на планинските масиви без густа вегетација. Животниот век на златниот орел може да трае и до 50 години.

Мониторингот на златниот орел ќе се изврши согласно методологија која ќе биде подготвена во текот на почетокот на 2020 година.

Маерова непета (Nepeta ernesti-mayeri)

Локален ендем (стеноендем) со исклучително мала популација и ограничено распространување. Поради ароматичната содржина во изданоците, популацијата на овој вид е под притисок од неовластено собирање. Покрај активностите за *in-situ* заштита кои ги презема ЈУНПГ, обезбедувањето на податоци за евентуалните промени на нејзината природна популација е исклучително значајно за заштитата на видот.

Согласно СОП 3 од Протоколот бр. 8: Мониторинг на Маерова непета (*Nepeta ernesti-mayeri*), во 2019 година, теренското мерење ќе се изврши на трите познати локалитети во паркот (Надол, Корита и Баба), со броење на сите примероци (огништа). Мерењето за овој вид се врши секоја година во оптималниот период на цутење (јуни-јули). Податоците од теренското мерење се внесуваат во Образец бр. 8А. Со ова мерење се одредува апсолутната бројност на популацијата на овој вид во паркот со оглед на тоа што нема податоци за присуство на овој вид надвор од горе наведените локалитети.

Томоросе различник (Centaurea tomorosii)

Повеќегодишно тревесто растение со задрвенет ризом. Стеблото полегнато или придигнато, ретко исправено, 15-30 см долго, метличесто разгрането, со бели, меки влакна, скоро до главичести соцветија со листови. Листовите од горната страна зеленкасти, со четинести влакна и со помeki влакна, од долната страна со бели меки влакна; басалните листови со лисни дршки, перести или двојно-перести, од двете страни со по 5-6 сегменти, страничните сегменти ланцетни или јајцевидни, со зашилен врв, терминалниот сегмент подолг и поширок; долните листови приседнати, перести, од двете страни со по 4 сегменти, страничните сегменти линејни или линејно-ланцетни, терминалниот сегмент подолг и поширок; најгорните перести, од двете страни со по 2-3 сегменти, страничните линејни, терминалниот многу подолг и поширок. Главичестото соцветие единечно, обвивката на соцветието (инволукрум) јајцевидна, 13-15 мм долга, 8-10 мм широка, во основата округлеста; инволукралните листови зеленкасти, голи, ретко со пајажинести влакна, со изразени пруги; врвот ромбичен, ретко пајажинест, централната флека (точка) кафеава или црна, триаглеста, издолжена во терминален исправен или скоро стрчест трн, со должина од 1,2-1,8 мм и со чешловидно распоредени цилии, по 5-7 од двете страни, кафеава или црни. Цветовите бледо жолти. Ахенијата влакнеста, 4 мм долга, папусот од ахенијата покус, 3 мм долг.

Според Мицевски (1985) овој вид во Македонија се наоѓа на Галичица-Томорос, на варовнички камењари, 1450 м.с.м.

Мониторингот на овој вид се спроведува преку броење на примероците од *Centaurea tomorosii*, од двете страни на трансектната линија во широчина од 100 см. Со мониторингот ќе биде регистриран бројот на примероци (во фаза на цветање и прецветани) од *Centaurea tomorosii*, преку броење на вкупниот број на примероци од двете страни на трансектната линија во широчина од 100 см. Мониторингот се врши еднаш на секои две години, во оптималниот период на цветање (во текот на месец-јули). Податоците за од теренското снимање се внесуваат во Образецот бр. 7 кој е приложен подолу.

Охридски чај (*Sideritis raeseri*)

Повеќегодишно зелено-влакнесто растение високо 10 до 50 см. Основата на стеблото благо дрвенеста. Дава неколку вертикални, неразгранети цветни изданоци. Долните листови средно дебели, густо влакнави, назабени (благо) или целосно, сабјаста (линеарни) или долгнавесто линеарни, со затапен или округлест врв, кој се стеснува во лисна дршка, со димензии 12 до 60 мм должина и 5 до 8 мм ширина. Горните листови на стеблото скоро седечки, стеснати во основа, со ланцетаста форма или линеарно ланцетаста, остри на врвот 10 до 15 мм долги и 5 до 7 мм широки.

Соцветието (inflorescenciae) долго 3 до 21 см, со 3 до 15 пршлени, слабо раздвоени или сосема растресити (оддалечени еден од друг). Брактеи: покриени со капитатни (главичести) жлездени влакненца и мали срцевидни (не прилегнати) не жлездени влакненца (надворешно или преку границата на контурата); брактеите се пократки, еднакви или подолги од цветовите, бубрежаста или округло јајцевидни, 5 до 25 мм долги и 8 до 22 мм широки. Чашка: целата е прекриена со влакненца долги 2 до 4 мм, тесно свонеста со поголем број забци (3 до 7), долга 6 до 13 мм. Венче: жолта, без две пруги на двата лобуси на горната усна, 8 до 15 мм долга. Цвета од јуни до август.

Се јавува само во јужните делови на Балканскиот полуостров. Во Грција е распространета во централните делови, особено на планината Пинд. На Парнас и Олимп и планините во северна Грција се сретнуваат сите подвидови на овој вид. Во останатите земји од овој дел на Балканскиот полуостров застапен е во Македонија и тоа само на Галичица и во југоисточните делови на Албанија.

Истражувачкиот тим на НП Галичица ги спроведе теренските активности во текот на летната вегетациска сезона во периодот од 14 до 19 јуни 2010 година. Со прелиминарно рекогносцирање на теренот се утврди дека охридскиот чај се сретнува повремено на голем дел од истражуваното подрачје. Поради тоа најдобар метод за проценка на површината и големината на приносот на популацијата на охридскиот чај беше трансектна евалуација на ресурсот. Поради тоа беа поставени трансекти со ширина од 100 м и различна должина во зависност од конфигурацијата и големината на теренот. Покрај тоа, поради влијанието на пожарот потребно беше да се истражи состојбата на популацијата на охридскиот чај и на опожарени површини и на неопожарени. Поради сето ова потребни беа минимум 2 трансекти за оваа фаза од истражувањето. Трансектите се именувани според најмаркантните рељефни форми по нивната должина и тоа „Среден врв“ и „Мажон“.

Почетната точка на овој трансект се наоѓа на земјениот пат Велестово-Два Јавори, пред локалитетот Крстец, на надморска височина од 1518 м. Координатите на почетната точка се определија со помош на ГПС уред и се: T1 (E 487 322 и N 4 548 900). Лево (северно) и десно (јужно) од почетната точка со помош на јаже се измерија по 50 м и се забија дрвени колци со што се добија границите на трансектот кои се на меѓусебно растојание од 100 м. Почетната точка беше означена со забивање на метален колец. Од почетната точка трансектот се протега кон исток, односно втората точка со помош на ГПС

уред се постави на 1565 м.н.в. и координати Т2 (Е 487 411 и N 4 548 902) и се означи со забивање на метален колец. Како и кај точката Т1, лево (северно) и десно (јужно) се измерија по 50 м и се поставија дрвени колци. На овој начин се оформи површина 100x100 м или 10.000 м² (1 ха) именувана како Н1. Во површината Н1 се собраа примероци по принципите на добрата пракса за собирање на лековити билки. Собирањето се направи во фаза на бутонизација и рана фаза на цветање по општото правило за собирање на надземните делови.

Почетните точки на овој трансект се наоѓа на патот Велестово-Два Јавори после локалитетот Крстец, на надморска височина од 1508 м односно 1497 м. Координатите на почетните точки се: лево (јужно) Т1л (Е 487 400 и N 4 547 000) и десно (северно) Т1д (Е 487 400 и N 4 547 100). Границите на трансектот се на растојание од 100 м и на терен се поставија со помош на ГПС уред и трајно се обележени со метални колци по страните на трансектот. Од почетните точки Т1л и Т1д се продолжи со помош на ГПС уреди да се поставуваат следните точки на растојание од 100 м, со нивно обележување со метални колци и поврзување со јаже и по должина на трансектот но и попречно (север-југ) со што се добија парцели со површина од 10 000 м² (1 ха) кои се именуваа како Н1, Н2 итн. Во вака добиените површини се собраа примероци по принципите на добрата пракса за собирање на лековити билки. Собирањето на билките се направи во фаза на бутонизација и рана фаза на цветање по општото правило за собирање на надземните делови.

Западно-балкански карстен полжав (*Helix secernenda-schlaeflii*)

Подвидот *Helix secernenda schlaeflii* Mousson, 1859 се среќава во Јужна Албанија, Северна Грција, Епир, островот Крф и во Југозападна Македонија, на планините Галичица и Јабланица.

Вертикалната дистрибуција на видот (*Sensu lato*) во рамките на целиот дистрибутивен ареал се движи од 0 до 2200 метри надморска височина. Подвидот *Helix secernenda schlaeflii*, во Националниот Парк Галичица се среќава на надморски височини од 1600 до 2200 метри. Крупен полжав со топчеста форма на лушпата (черупка). Димензии: широчина 40-55 мм; височина 40-50 мм.

Черупката е со широка конусна спира, широки навои и тап врв. Навои: 4,5-5. Последниот навој е многу широк и завршува со отворот (устата). Отворот е малку издолжен, овален, со остар раб и од внатре е со бледо розова боја. Основната боја на черупката е жолтеникаво кафеава или белузлава со 5 тесни кафеави пруги. Втората и третата пруга се споени, а третата и четвртата се доста разделени. Со староста на полжавот, пругите избледуваат. Површината на черупката е грубо набраздена и со воочлива спирална орнаментика. Папокот е тесен и најчесто препокриен со последниот навој, кој ја формира устата. Телото е меко, без скелет и целото се вовлекува во черупката. Стопалото е масивно и силно, со рапава кожа и со светлокафеаво - сивкава боја. Животниот век е 2-3 години. Јувенилните единки се со помали димензии (< 40 мм) и со отворен (непрепокриен) папок.

Во рамките на Националниот Парк Галичица, популацијата на полжавот *Helix secernenda schlaeflii* Mousson, 1859 е со мала бројност, што е во релација со климатските услови и биотопот. Екстремно ладните зими и долги сушни лета, се причина за големиот морталитет и намалувањето на популацијата. Последователно ладни и долги зими како и сушни лета, можат да доведат до намалување на популацијата до генетскиот минимум. Поради тоа, популацијата е само релативно стабилна и лесно може да биде загрознена. Собирањето на полжавите, како најголема закана за опстанок на популацијата, треба да биде забрането.

Во Националниот Парк Галичица, полжавот *Helix secernenda schlaeflii* Mousson, 1859 се среќава на подрачјето кое е со изразито карстна геолошка структура и морфологија. Регистриран е на терените на Томорос, Магаро, Лакој Сигној и Бугарска Чука, на надморска височина од 1600 до 2200 м.

Подрачјето за мониторинг треба да биде определено со трансектна линија од Лакој Сигној во правец на Бугарска Чука, но следејќи ја постоечката патека која ги спојува овие два планински врва. Ширината на трасектот за мониторинг на полжавите треба да биде со широчина од 5 метри. Трансектот задолжително треба да ги вклучи старите ровови и други стари војни објекти, бидејќи во нив полжавите најчесто го наоѓаат своето засолниште. Мониторингот треба да обезбеди податоци за бројноста на популацијата на одредена површина и проценка на нејзината возрастна структура. Имено, присутност на повеќе од 40% јувенилни единки во популацијата укажува на лоша состојба и на голема загрозеност на популацијата.

Аполонова пеперутка (*Parnassius apollo*)

Оваа пеперутка има дисјунктивен дистрибутивен ареал на распространување, ограничени на поделни високи планини во Европа од Скандинавија на север, преку Алпите до Балканските планини на југ и планините во Централна Азија на исток на надморски височини помеѓу 1000 и 2000 метри, додека во јужна Европа и повисоко. Во НПГ Аполоновата пеперутка присутна е над горната граница на буковите шуми на Стара Галичица и западните и источните падини на потегот Лако Сигној-Бугарска чука. Популациите на Аполоновата пеперутка ширум целиот нејзин ареал на дистрибуција се во континуирано опаѓање поради што овој вид има статус на глобално засегнат вид во категоријата ранлив (VU). Во НПГ од достапните литературни податоци Аполоновата пеперутка има релативно бројна популација.

Согласно протоколот за Мониторинг бр. 11 во 2011 година воспоставени беа: (1) трансект (пробна површина со големина од 1 ха) за теренско мерење на Аполоновата пеперутка во фаза ларва на локалитетот над Косто Бачило и (2) трансект (линија со должина од 1800 м) за фаза имаго на источните падини над буковата шума од крајот на патот во локалитетот Косто Бачило до линијата на старата седешница од скијачкиот центар.

Македонски мрморец (*Triturus macedonicus*)

Македонскиот мрморец, *Triturus macedonicus* (Karaman, 1922), спаѓа во групата на опашести водоземци, кои се одликуваат со издолжено валчесто тело, добро развиена сплесната опашка и два пара кратки нозе. Тој е релативно голем мрморец со вкупна должина на телото до 180 мм. Дорзалната (грбната) страна на телото е со темно кафена боја и темни дамки, а вентралната (стомачна) страна е портокалова или портокалово-жолта со темни дамки. Гушата е темно обоена. Адултните (возрасни) женки може да имаат јасна жолта вертебрална пруга (Arnold, 2002). За време на парењето, мажјакот развива кожен набор на грбната страна, кој поминува и на опашката, по што јасно се разликува од женката (Arnold, 2002).

Населува различни типови на живеалишта, вклучително и суви медитерански региони и букови шуми од 0 до 1700 метри надморска височина (Arnold, 2002; Edgar & Bird, 2006). За размножување неопходни му се водни станишта, било да се привремени (темпорални) или постојани, природни или со антропогено потекло. Доколку е неопходно, тој може да ги користи разливите околу потоците, или реките со бавен тек (Edgar & Bird, 2006).

Triturus macedonicus е Централно-Балкански ендемичен вид и ја населува Србија, Црна Гора, Македонија и Грција.

Според програмата за долгорочен мониторинг на биолошката разновидност во Националниот парк Галичица, мониторингот на видот *Triturus macedonicus*-Македонски мрmoreц се врши на локалитетот Симонческа локва. Со досегашните практики и знаења, броењето односно одредувањето на бројот на адултни форми на видот се вршеше во периодот мај-јуни, ноќно време помеѓу 21:00 и 24:00 со помош на батериски ламби при што двајца набљудувачи, поаѓајќи од исто место ја обиколуваа локвата од двете страни и вршеа пребројување. Од неколку броења се земаше средна вредност за проценка на популацијата. Ваквиот метод се покажа како недоволно соодветен и затоа во 2020 година, мониторингот на овој вид ќе се врши според ново предложена методологија.

За вршење на мониторинг на видот *Triturus macedonicus* со оваа метода важни се неколку моменти и тоа:

1. Во периодот од крајот на месец април и почеток на мај (во зависност од годината и повлекување на снегот) да се изврши проверка на активноста на единките и да се одреди времето кога почнуваат да навлегуваат во локвата, каде што почнува периодот на парење. Тоа се случува во период од две до три ноќи. Важно е во тој период, односно после навлегувањето на единките во локвата да се постави мрежата. До средината на месец Јуни единките ја населуваат локвата, а после тоа се повлекуваат.

2. Мрежата се поставува околу 17 часот, се остава цела ноќ, а околу 7 часот следното утро се собира, при што треба да се внимава да не се повредат единките. Точниот протокол за вршење на мониторингот ќе биде дефиниран претходно (начин на поставување, потребни материјали за работа).

3. Исто така, предложено е во текот на пребројувањето, мал дел од опашката на возрасна единка од видот (околу 2 мм) да се пресече и да се стави во флакон со алкохол, за подоцна да може да се извршат и DNK анализи.

Голем корморан (*Phalacrocorax carbo*)

Претежно акватичен вид, кој се среќава како покрај солени, така и покрај слатки води, од арктичкиот до субтропскиот појас, иако најчесто во умерениот појас. Во Западна Европа претежно се среќава покрај морскиот брег, додека во Централна и Југоисточна Европа, големи популации гнездат во колонии покрај слатководни екосистеми. Претпочита, крајбрежни мирни морски води, избегнувајќи длабоки води, дури и блиску до брегот. Од копнените води, се среќава покрај езера, реки со бавен тек, устија на реки, отворени води во блатни екосистеми, вештачки езера и слично.

Релативно крупна птица со краток врат и долга опашка, со должина на телото од 80 до 100 см, распон на крилјата од 130 до 160 см и тежина на телото кај мажјаците од 2,000 до 3,000 грама, кај женките од 1,700 до 2,500 грама. Должина на крилјата кај мажјаците изнесува од 330 до 364 мм, кај женките од 311 до 351 мм.

Возрасните единки се скоро целосно црни, освен покривните перја на горната страна од крилјата, кои се со бронзена боја. Друга впечатлива диференцијална карактеристика е што кај возрасните единки од големиот корморан, во сезоната на парење има воочливо бело петно на гушата, како и по едно бело петно над нозете.

Надвор од регионот на Западниот Палеарктик, Големиот корморан е широко распространет: гнезди дијунктивно од Централна Азија до Јапонија, потоа во Јужна Азија, Австралија и Нов Зеланд, во Источна Африка, на Западен Грендланд и Источниот дел на Северна Америка.

Трендот на популацијата на Големиот корморан која гнезди на островот Голем Град е стабилен и брои околу 1 000 активни гнезда.

Најпогодно подрачје за мониторинг на Големиот корморан, во рамките на НП Галичица е островот Голем Град, каде што гнезди голема колонија. Во последните две децении колонијата гнезди на стеблата од фоја долж северо-источниот брег на островот. Бидејќи видот претпочита гнездото да го прави непосредно над водата, со зголемување на колонијата, ќе нема слободни стебла од фоја во непосредна близина на езерото, па се очекува истата да се пресели со гнездење на стрмите литици долж Северо-источниот брег на островот, како што тоа беше случај пред повеќе од две децении.

Мониторингот на стеблата од фоја кои се запоседнати со гнезда, може да се врши преку Google Earth сателитски снимки, додека бројот на активни гнезда, односно бројот на парови ќе се врши визуелно, во периодот на гнездење (мај-јуни).

Големиот северен потопник (*Mergus merganser*)

Средно голема птица, со должина на телото од 58 до 66 см, распон на крилјата од 82 до 97 см, должина на крилјата кај мажјаците од 275 до 295 мм, кај женките од 255 до 270 мм и тежина на телото кај мажјаците од 1 300 до 2 100 грама, кај женките од 900 до 1 700 грама. Големиот северен потопник претставува најкрупна птица од родот на пилесто-клуни (тестеро-клуни) потопници (*Mergus*), значително покрупна од црвеноградестиот северен потопник (*Mergus serrator*) и малиот (бел) северен потопник (*Mergus albellus*), кои се присутни само во текот на зимата.

Мажјаците кај големиот северен потопник поседуваат уникатна комбинација на бои кои ги сочинуваат долг тенок црвен клун, метално темно-зелана глава и кремасто-розови гради и долен дел на телото. Женките и суб-адултните единки не се толку воочливи, но темно-кафеавата боја на главата контрастно се одвојува од бледо-кремастиот врат и градите. Во лет, кај двата пола е воочлива бела флека на внатрешниот дел од крилјата.

Мажјаците во период на парење можат непогрешливо да се идентификуваат, но детерминацијата на женките (на поголемо растојание и при слабо светло) во однос на црвеноградестиот северен потопник (*Mergus serrator*) бара поголемо внимание. Силуетата во лет не е типична за шатките и повеќе личи на силуетата на северните морски нуркачи (*Gavia*), од кои во текот на зимата на Преспанското Езеро се присутни два вида (црвеногушестиот северен морски нуркач - *Gavia stellata* и црногушестиот северен морски нуркач - *Gavia arctica*).

Големиот северен потопник лета брзо, со моќни замави на крилјата, што предизвикува силен шум. Се одмора пловејќи на отворени води, при што на истите се задржува многу повеќе од црвеногушестиот северен потопник.

Преспанската популација која гнезди на ова подрачје е релативно мала (не поголема од 10 до 20 пара) и истата има потреба од строга заштита, затоа што е загрозувана од исчезнување.

Популацијата на Големиот северен потопник на Преспанското Езеро, во периодот на гнездење најверојатно се дели на две суб-популации, при што еден дел гнездат во блатниот екосистем на заштитеното подрачје Езерани (што сè уште не е докажано), додека останатиот дел од популацијата гнездата ги прави во пукнатините на соодветни клифови и литици долж крајбрежниот појас помеѓу селата Стење и Коњско, како и на потегот помеѓу селото Коњско и границата со Албанија.

Од овие причини во текот на месец Април, кога започнува сезоната на гнездење, се препорачува мониторинг од чамец, долж брегот на Преспанското Езеро на потегот од

село Стење до Албанската граница, при што би се вршел мониторинг на гнездечките парови.

Алтернативна метода би била, мониторинг на фамилии (втора половина на Јуни) односно, откако младите ќе се испилат тие се движат заедно со женката во вид на една фамилија. Реализацијата на набљудувањето според оваа метода е многу потешко, од причини што фамилиите се распркуваат на различни локалитети и многу е потешко да се забележат, особено кога се во зоната на трската, како и фактот што не може да се утврди точниот број на парови кои гнезде на територијата на НПГ.

Ноќна ластовица (*Caprimulgus europaeus*)

Ноќната ластовица е вид заштитен со меѓународни правни инструменти (Бернската Конвенција-Прилог II-на Советот на Европа и Директивата за птици-Прилог I-на Европската Унија). Тоа е широко распространет вид чија популација и дистрибуција драстично се намалува.

Во 2012 година по прв пат се спроведе теренско мерење на популацијата на ноќната ластовица. Во целост беше почитувана методологијата дадена во СОП бр. 18. Беа воспоставени два трансекти (пробни површини) и тоа: трансект 1-куќа Шарбојца-Локва Шарбојца-Симонческа Локва-Џамивче-Црвена Локва-Дофа и трансект 2-раскрсница кон Поник-Поглед-село Велестово.

Лилјаци (*Chiroptera*)

Во текот на 2019 година беше извршен мониторинг на лилјаци во Бимбилова пештера и пештерата во с. Лескоец (Преспа). Согласно СОП и Програмата за долгорочен мониторинг на биолошката разновидност, мониторингот на лилјаци се спроведува според методата на трансекти со возило во движење (Прот. бр. 19БД). Мониторингот на популациите на лилјаци генерално се спроведува на два основни начини: (1) Трансекти со детектор за лилјаци во потрага по храна: овие може да се трансекти за пешачење или трансекти за возила во движење и (2) Набљудувања на места за одмор на лилјаци: ова може да биде мониторинг на мајчински колонии или други летни одморалишта, на места за хибернација и места за парење.

Мониторингот по трансекти со возило во движење во најмала рака обезбедуваат податоци за дистрибуција на вообичаените видови лилјаци со висок квалитет и ќе овозможи промени во дистрибуцијата на вообичаените видови со висок степен на чувствителност. Исто така, со спроведување на годишен мониторинг ќе овозможат статистички робусни заклучоци за трендот на популацијата на вообичаените видови лилјаци по должината на патиштата-трансектите.

Годишниот мониторинг по трансекти со возило во движење треба да се одликуваат со голема прецизност во текот на годините и да се контролираат следните фактори: (1) почеток на мерењето; (2) датум на мерењето; (3) рута на движење; (4) типови на живеалишта по должината на трансектор-рутата; (5) користење на идентична опрема за ехолокација. Треба да се забележи дека патиштата се препознатливи елементи во пределот кои лесно се идентификуваат на мапа.

Мониторинг по трансекти со возило во движење главно е ограничен на видови кои користат отворени простори или простори по должината на (шумски) рабови, како што се *Pipistrellus spp.*, *Nyctalus spp.*, *Eptesicus spp.* и *Vespertilio murinus*. Ова се должи на фактот што овие видови користат гласни ултразвуци кои се хранат на отворен простор по должината на патиштата. *Miniopterus schreibersii* исто така може да биде погоден иако лови во затворени простори или пак високо во воздух, може да се забележи и во близина

на улични светла, иако не во случаите кога е симпатричен со *Pipistrellus pygmaeus*. Според досегашните податоци, на територијата на Национален парк Галичица присутни се *Pipistrellus kuhlii*, *Pipistrellus pipistrellus*, *Pipistrellus pygmaeus*, *Nyctalus leisleri* и *Eptesicus serotinus*. *Pipistrellus nathusii*, *Nyctalus noctula* и *Vespertilio murinus* се регистрирани само во грчкиот дел од Преспа.

Времето на мониторинг идеално треба да коинцидира со периодот пред донесување млади (април до мај, во зависност од географската широчина) како би се избегнало броење на млади кои пролетале. Времето на мониторинг не мора да се поклопува со периодот на најголема активност. Датумот, почетното време и почетната точка на мерењето треба да се идентични низ текот на годините, а мерењето се врши при слични еколошки услови.

Во текот на мерењето се вози секоја рута при што на секој од трансектите се вози со брзина не поголема од 25 километар на час. За да се зголеми прецизноста на мерењето може да се вози по поголем број трансекти, доколку ресурсите го дозволуваат тоа. Сепак, со оглед на тоа што се работи за долгорочен мониторинг, трошоците треба да се сведат на минимум.

При дизајнирање на протоколот треба да се избере кружна рута во секој од 30 километарски блокови, со должина од околу 100 километри по која ќе може да се извози за време од 4 часа. Рутата може да се подели во трансекти, секој со должина од 1,6 км, а растојанието меѓу нив да изнесува 3,2 км. Секој од трансектите се дефинира како независна единица за мерење. Според тоа, во секоја од рутите има по 20 независни трансекти со што се обезбедува голем број на податоци за неколку ноќи. Со ваквиот распоред на трансектите во рутата речиси се избегнува двојно броење на една иста единка на повеќе трансекти. Доколку се додадат точки на кои ќе се застанува, на пример покрај водотеци или канали, со оваа метода може дополнително да се регистрираат и *Myotis cappacinii*, *Myotis daubentonii* и *Myotis dasycneme*. Со оглед на тоа што брзината на движење влијае врз фреквенцијата поради Дуплеровиот ефект, треба да се има предвид дека таа може да влијае на идентификацијата на видови. Оттука, брзината на движење треба да е постојана и да не е поголема од 25 километри на час.

Во текот на 2020 година, ќе се продолжи со мониторинг на лилјациите, но мониторингот за лилјаци во лет во потрага по храна ќе се изврши со помош на Bat-детектор. Овој мониторинг може да се одвива пешачејќи долж одредена трансектна линија или поставени трансектни линии долж патишта, кои се поминуваат со возило.

Иако според Програмата за долгорочен мониторинг на биолошката разновидност е предвиден мониторинг на горенаведените видови и живеалишта, сепак треба да се истакне дека во согласност со можностите (персонални и финансиски), во текот на годината можно е да се додадат и дополнителни видови и живеалишта за мониторинг. Имено, во времето на подготовка на оваа Годишна програма беше познато дека Европската Унија е подготвена да финансира проект со кој ќе се подобри мониторингот на биолошката разновидност преку Стратегиската програма за Преспа, во која ЈУНПГ зеде активно учество во соработка со Македонско еколошко друштво и останатите партнери.

Инцидентно забележување

Покрај извршувањето на мониторингот на селектирани видови растенија и животни за кои се изработени прецизни протоколи, секоја година Националниот парк Галичица собира и други информации од инцидентни забележувања кои се случуваат за време на остварување на други активности. Ваквите инцидентни информации се внесуваат во

посебно изработени обрасци за инцидентно забележување и тоа: (1) значајни видови цицачи (Образец бр. 20); (2) значајни видови птици (Образец бр. 21); (3) значајни видови васкуларни растенија (Образец бр. 22); (4) значајни видови без'рбетници (Образец бр. 23) и (5) значајни видови водоземци и влечуги (Образец бр. 24).

Зимски цензус на водни птици

Оваа активност ја реализира Македонското еколошко друштво. ЈУНПГ учествува во активноста на броење на птиците во Охридското и Преспанското Езеро во деловите кои се граничат со НПГ. Податоците кои се добиваат од зимскиот цензус се значајни за пратењето на популациите на водните птици. Покрај тоа, спроведувањето на оваа активност е значајно и за одржување на повисоко ниво на соработка со невладините организации.

Активно управување со високопланинските пасишта

Високопланинските пасишта (тревни екосистеми) на Националниот парк Галичица имаат значителна естетска вредност со висок степен на биолошка разновидност и истите се оформени со меѓусебно влијание на локалната популација и природата низ вековите наназад преку пракса на напасување и активно управување.

Во минатото пасиштата најчесто се управувани за пасење на домашни животни или за балирање на сено. Ова е причината зошто овие екосистеми често се "полуприродни". Овој факт не подразбира дека пасиштата како екосистем е вештачки. Тоа значи дека големите цицачи-пасачи се составен дел на овој екосистем, било да е тоа дивеч или домашни животни.

Општо земено, биодиверзитетот на пасиштата во Националниот парк Галичица е загрозен од напуштањето на праксите за пасење и активно управување. Во недостаток на пасење, планинските пасишта се обраснати со висока трева што се суши кон крајот на летната сезона, што е многу голем потенцијален ризик од пожари. Неодамна тоа се случи во Националниот парк Галичица, кога огромни површини од високи тревни површини во високиот планински појас се целосно изгорени, предизвикувајќи значителни оштетувања на флората и фауната. Со климатските промени, сувите пасишта стануваат значително зголемен ризик. Напротив, ако пасиштата би се паселе (активно управување), тогаш истите се помалку изложени на пожари.

Од друга страна, најбогатите мешавини на цветни растенија, со најголема разновидност на растителни и животински видови, се наоѓаат на отворени пасишта (високопланински пасишта на Галичица) кои се пасени од дивеч и/или раси кои ги задржуваат природните шеми на однесување на пасиштата .

Основањето на репродуктивниот центар во рамките на границите на Националниот парк Галичица беше активност во рамките на Годишната програма за заштита на природата 2019 и истиот вклучува заграден простор со површина од околу 90 ха, со дополнителна ограда за: центар за спасување и рехабилитација на повредени и конфискувани животни, како и адаптивна (карантинска) област.

Овој зафат беше спроведен за да се подобри заштитата и управувањето со високопланинските пасишта како екосистеми. Оптималниот статус на популацијата на големите цицачи, вклучувајќи ја и популацијата на Европски елен како составен дел од тревните екосистеми, ќе ги подобри практиките на управување со ваквите екосистеми и ќе ја намали опасноста од отворени пожари. Покрај тоа, ќе го заштити традиционалната пејсажна вредност на паркот и богатството на биодиверзитетот на пасиштата.

Во текот на 2019 година, како што беше веќе наведено погоре, активностите за изградба на репродуктивниот центар завршија, а кон крајот на таа година пристигнаа и предвидените единки. Во текот на 2020 година репродуктивниот центар имаше и околу 15 нови единки на млади европски елени. Во текот на 2020 година беше набавена соодветна количина на храна за европски елен, а исто така и беше извршена консултација со ветеринар на “Јасен“ за да се обезбедат соодветна храна и нега на истите. Во Финансискиот план и Планот за Јавни Набавки за 2021 година е предвидено и ангажирање на две лица кои ќе помагаат за активностите поврзани со функционирањето на репродуктивниот центар, но и набавка на нова количина на храна за елените.

ГИС мапирање на видови и обука

Во текот на 2021 година, Јавната установа Национален парк Галичица исто така ќе пристапи кон активности за реализација на долгогодишните стремежи за интерпретација на информациите добиени преку мониторинг на биолошката разновидност. Како еден од овие чекори е и претставувањето на досегашните информации добиени преку мониторинг на различни видови во форма на мапа. Овие мапи се корисни при утврдување и потврдување на зонирањето на Паркот, но исто така се корисна алатка и во понатамошниот процес на управување со заштитеното подрачје.

На крај, овие информации претставени во форма на мапи преку апликација на ГИС софтвер се исто така потребни за Министерството за животна средина и просторно планирање на Република Северна Македонија во процесот на управување со Натура 2000 подрачјата во Македонија.

За таа цел со оваа Годишна програма за заштита на природата предвидено е да се пристапи кон соработка со надворешно стручно лице кое ќе изврши мапирање на најмалку 10 видови во согласност со Директивите на Европската Унија и нивните прилози. Информациите за мапирањето на овие видови ќе бидат од биолошкиот мониторинг на истите извршен во минатото, во текот на 2019/20 година, но исто така тие мапи ќе бидат ажурирани со новите податоци кои ќе бидат добиени од спроведувањето на мониторингот на видовите и живеалиштата планиран за 2021 година.

Во рамките на ангажманот на надворешното стручно лице или компанија исто така е планирано да се реализира и обука за најмалку три вработени во институцијата за процесот на подготовка на мапите согласно информациите кои се на располагање. Со ова се гарантира дека вработените во установата ќе го зголемат капацитетот за користење на ГИС во нивната секојдневна работа, а од друга страна ќе се овозможи и ажурирање на мапите во иднина со додавање дополнителни информации кои би се добивале во годините што следат, но исто така и ќе се овозможи подготовка на мапи на распространетост на други видови и живеалишта од страна на вработените.

Оваа активност беше предвидена и во Годишната програма за заштита на природата за 2020 година, но за жал, како што е наведено и во Извештајот за 2020 година, поради препораките и рестрикциите во поглед на спречување на ширеето на пандемијата од КОВИД 19, ЈУНПГ не беше во можност да ја реализира соодветната јавна набавка и да пристапи кон реализација на оваа активност.

Ажурирање на SDF форма и обука

Натура 2000 е европска мрежа на важни еколошки подрачја, поткрепена со Директивата за птици (2009/147/ЕС) и Директивата за живеалишта (ЕЕЗ/92/43). Во согласност со член 4 од Директивата за птици, од земјите-членки на ЕУ се бара да назначат области за специјална заштита за заштита на видовите птици наведени во

Анекс I од Директивата, како и преселни видови. Во согласност со членовите 3 и 4 од Директивата за живеалишта, земјите-членки треба прво да предложат подрачја за значење на заедницата за типови живеалишта наведени во Анекс I и видови наведени во Анекс II од Директивата. Тие понатаму треба да ги назначат како Посебни области на зачувување со што се формира Натура 2000 мрежата.

Согласно Директивата за Форматот на информациите за Натура 2000 подрачја (2011/484/EU), Националниот парк Галичица, како потенцијално Натура 2000 подрачје е должен да пристапи кон зајакнување на персоналниот капацитет на вработените да ги приготвуваат информациите во согласност со напатствијата и барањата на директивата. Од друга страна, Јавната установа е должна да ги прикаже информациите со кои располага во СДФ формата за ова подрачје со што ја исполнува својата обврска кон заедницата, но и кон Министерството за животна средина и просторно планирање на Република Северна Македонија.

За таа цел, со оваа Годишна програма за заштита на природата предвидено е дека установата во текот на 2021 ќе соработува со надворешно стручно лице или консултантска компанија кои соодветно ќе ја ажурираат постоечката СДФ форма за Националниот парк Галичица. Исто така, со цел обезбедување на одржливост на резултатот од оваа активност, предвидено е дека овој надворешен експерт или консултантска компанија ќе организира обука за најмалку 3 вработени од Јавната установа за значењето на СДФ формата, за нејзината содржина и процесот на подготовка и ажурирање, секако во согласност со барањата на директивата.

Оваа активност беше предвидена и во Годишната програма за заштита на природата за 2020 година, но за жал, како што е наведено и во Извештајот за 2020 година, поради препораките и рестрикциите во поглед на спречување на ширеето на пандемијата од КОВИД 19, ЈУНПГ не беше во можност да ја реализира соодветната јавна набавка и да пристапи кон реализација на оваа активност.

Обука за биологија и екологија на видови

Во текот на 2019 и 2020 година беше спроведен мониторинг на видови и живеалишта во согласност со Програмата за долгорочен мониторинг на биолошката разновидност на НПГ.

Со завршувањето на активностите за мониторинг на биолошката разновидност на Национален парк Галичица за 2020 година, двајцата помлади биолози се здобија со солидно познавање на процесот на извршување на мониторингот. Но, беше констатирано дека е потребно дополнителна обука за биологија и екологија на одредени видови кои се во Програмата за долгорочен мониторинг на НПГ. Со цел зајакнување на капацитетите, а и осигурување на одржливоста на резултатите од овој проект, предвидено е со оваа Годишна програма за заштита на природата за 2021 година дека ќе бидат организирани и реализирани тренинзи за биологија и екологија на најмалку десет видови кои се мониторираат на територијата на Националниот парк во соработка со надворешни стручни лица. Планирано е за секој вид да се искористат околу 2 до 3 денови.

Оваа активност беше предвидена и во Годишната програма за заштита на природата за 2020 година, но за жал, како што е наведено и во Извештајот за 2020 година, поради препораките и рестрикциите во поглед на спречување на ширеето на пандемијата од КОВИД 19, ЈУНПГ не беше во можност да ја реализира соодветната јавна набавка и да пристапи кон реализација на оваа активност.

Контрола и спречување на бесправни дејствија

Активностите од областа на контрола и спречување на бесправни дејствија ќе бидат спроведени континуирано во текот на 2021 година. Овие активности ќе бидат спроведени од страна на чуварите на паркот, но и од страна на другите вработени (шумарските техничари-одговорни на реон) кои спроведуваат теренски активности без разлика на тоа на која програма работат. Распоредот на теренските активности ќе се подготвува неделно и ќе вклучува: локалитетите кои ќе бидат посетени од чуварите на паркот, што ќе биде контролирано (бесправна сеча, криволов, бесправна експлатација итн.), кој ќе ја врши контролата и периодот во кој ќе биде спроведена контролата.

За извршената контрола чуварите на паркот ќе пополнуваат дневник како и во текот на 2020 година. Во случај кога при контролата ќе бидат утврдени бесправни активности, чуварот на паркот ќе пополни Записник за констатација кој ќе го достави до соработникот за чуварска служба и Раководителот на одделението за заштита на природа кој подготвува Извештај по Записник за констатација кој го доставува на понатамошно постапување до раководителот на одделението за правни, економски и општи работи, согласно Правилникот за комуникација и процедури на ЈУНПГ.

Програма за одржлив туризам и еколошка едукација

Одржување на веб страна и мобилна апликација

Во текот на 2019 година, ЈУНПГ изработи нова веб страна и нова мобилна апликација. Содржината на новата веб страна на НП Галичица е достапна и употреблива за широк дијапазон на корисници. Целта на веб-страната е да ги инспирира луѓето да го посетат Националниот парк Галичица и да ја пренесат вредноста на заштитата на природата и заштитените природни вредности. Веб страната е наменета за сите посетители и истата нуди содржини на четири јазици, и тоа: македонски, албански, англиски и холандски.

Во рамките на активностите предвидени за 2019 година беше изработена мобилна апликација за посетителите на Националниот парк Галичица. Мобилната апликација вклучува информации за посетителите за оваа прекрасна дестинација во врска со широкиот спектар на природни атракции, излетнички места и знаменитости, ресторани и кафетерии на територијата на Националниот парк, како и предлози за активности на отворено и други видови на слободни активности. Мобилната апликација исто така содржи информации и мапи на пешачки патеки со вкупна должина од 202,6 километри во Националниот парк и компонент на амплифицирана реалност (360 панорами на одредени локации). Мобилната апликација е развиена за Android и iTunes платформите .

Со оваа Годишна програма е предвидено ангажирање на надворешна компанија која ќе биде задолжена за промоција и одржување на веб страната и мобилната апликација, што претставува продолжение на активностите на ова поле од 2020 година. Имено, во текот на 2020 година беше предвидено ангажирање на компанија за ваков тип на услуги, но поради рестрикциите и препораките на Владата, ЈУНПГ не беше во можност навремено да го објави тендерот и да избере изведувач на работите. Тоа беше направено кон крајот на годината, а договорот за одржување и промоција е во времетраење од една година. После завршување на договорот, ќе биде објавен нов таков тендер.

Во поглед на предвидените активности за одржување и промоција беа предвидени, а делумно и остварени објавувања на поважни документи за Паркот на веб страната, објавување на финансиски информации и информации на неделно ниво за новости и случувања кои се организирани во НПГ од страна на ЈУНПГ или други чинители. Исто така, со активностите е предвидено зголемување на базата на информации за опишани видови и живеалишта која се наоѓа на самата веб страна, но и на мобилната апликација. Понатаму, со оглед на тоа што промоцијата на веб страната се поклопува со период на рестрикции и социјална дистанца, компанијата одговорна за одржување има задача да извршува активности за ажурирање на социјалните медиуми на ЈУНПГ во соработка со вработените во установата, но и да врши промоција на веб страната и мобилната апликација и нивните содржини по електронски и физички пат.

Организација на еколошка едукација

Во текот на 2019 година беше направен исчекор кон етаблирање на активности на полето на еколошката едукација. Имено, со финансиските средства добиени од Фондот за природа Преспа Охрид ПОНТ, ЈУНПГ беше во можност да ангажира лице кое извршуваше активности за еколошка едукација пред сè на локалното население и учениците од Општина Охрид. Оваа пракса е планирано да се продлабочува во иднина и активностите да се подобруваат и да добиваат на интензитет. Лицето ангажирано за еколошка едукација го продолжува својот ангажман и во текот на 2021 година.

За таа цел, беше изработен Акционен план за еколошка едукација на НПГ година. Овој акционен план вклучува различни активности по повод обележувањата на различни денови (како на пример Денот на планината, Денот на Охридското езеро, Денот на животната средина итн). Активностите се планирани да се одвиваат со различни целни групи, вклучувајќи ги учениците од основните и средните училишта на територијата на паркот, туристичките работници, посетителите итн. Сите овие активности ќе бидат реализирани во согласност со ситуацијата со епидемијата на Ковид 19 и препораките кои ќе бидат дадени од страна на Министерството за здравство во текот на 2021 година.

Како што беше случај и со 2020 година, од сите активности ќе се собираат корисни информации кои ќе бидат преточени во формат на извештај. Овие информации се корисни не само за тековното работење на установата, туку и за оперативното буџетирање, подготовката на стратегии, вработувања итн. Форматот на извештаите за активностите поврзани со еколошката едукација е даден подолу.

Табела 1: Извештај за работа на еколошка едукација

Година		Месец на извештај		Реализатори:			
Реден број	Активност	Датум	Место	Целна група и број на присутни	Времетраење	Опфатени теми	Остварени резултати
Целна група					Број		
Млади (до 18 години)							
Жени							
Присутни (вкупно)							

Зголемување на препознатливоста на НПГ кон зголемени приходи од туризам

Постававање наплатни центри за посетители

Јавната установа Национален парк Галичица, согласно законските прописи и Планот за управување наплаќа влезница за влез во паркот и специфични влезници за посета на одредени туристички места во паркот. Тоа се приходите кои ги генерира Јавната установа, а кои би биле доволни за да се покриваат оперативните трошоци, а при тоа да се престане со активности за директно користење на природните ресурси-производство на огревно дрво.

Имајќи го ова предвид, а исто така и долгорочната намера на јавната установа да пристапи кон вистинска заштита на животната средина, планирани се инвестиции кои ќе ги оправдаат и зголемат приходите кои установата ги генерира на основ на наплата на влезници. На постоечките влезови во Националниот парк (Дервен и Царина), како и на уште еден ново поставен влез (Студенчишта-близу Инфо центарот во Охрид), Јавната установа планира да постави соодветни куќички изработени во согласност со средината и на тој начин што нема да го нарушуваат изгледот на околината. Овие куќички ќе бидат користени како места каде ќе се наплаќаат влезниците, а ќе се овозможи наплата и со

користење на ПОС терминали, но исто така во нив ќе се продаваат и сувенири кои во моментот може да се купат единствено во Инфо центарот во Охрид. Таков објект е планирано да се постави и во Св. Наум, каде јавната установа ќе го зголеми своето присуство и контрола на вршителите на дејност (оператори на чамци), но ќе има и зголемена контрола на останати недозволен активности кои можеби се одвиваат на ова место. Во тој објект, исто така ќе се продаваат и сувенири, мапи и ќе се даваат потребни информации на оние на кои тоа им е потребно.

Куќичките кои ќе бидат поставени на гореспоменатите места беа набавени во текот на 2020 година, согласно буџетот за таа година, а во 2021 година се предвидени средства и активности за нивно поставување на соодветни локации. Поставувањето ќе подразбира и мали градежни работи за порамнување и чистење на теренот со што поставените наплатни центри ќе изгледаат привлечно, во склад со природата, но и нема да сметаат на возилата и сообраќајот.

Со оваа активност, се очекува да се зголемат приходите од туризам, не само преку продажбата на сувенири и зголемената контрола на операторите на чамци, туку и со зголемена продажба на влезници, бидејќи во моментот ЈУНПГ наплаќа единствено на Дервен и Царина. Исто така до сега не се вршеше наплата на местото Студенчишта каде ќе биде ново поставениот влез во паркот. Според досегашните сознанија ваквиот пристап се очекува значително да го зголеми приходот од туризам.

Во текот на 2021 година ќе бидат набавени уште две вакви типизирани наплатни центри кои ќе се постават низ територијата на паркот со цел подобар мониторинг на посетителите, зголемен пристап до информации за посетителите и зголемување на приходите од туристички активности.

Одржување и надградба на инфраструктура

Во текот на 2021 година е предвидено да се извршат активности за дополнителна ревитализација на планинската куќа Шарбојца. Имено, кон крајот на 2020 година беа спроведени одредени активности за варосување и поправки на оваа куќа, но беше утврдено дека сеуште има потреба од активности со кои ќе се обезбедат добри услови за посетителите и корисниците на оваа куќа, како на пример поправка на санитарните чворови на истата, поставување на ограда на делот од терасата кој не е ограден и поставување на преграда за заштита од дожд и ветер на тој простор. Овие недостатоци беа нотирани во текот на изминатите години и тоа со физичко присуство на локацијата но и преку препораки и жалби од посетители кои ја посетувале планинската куќа.

Поставување на фотоволтаични системи за производство на електрична енергија за потребите на инфраструктурата

Потребата од снабдување со електрична енергија не е сеуште решена на дел од инфраструктурата низ паркот. Имено, наплатните центри на влезовите од Паркот и планинската куќа Шарбојца немаат континуирано снабдување со електрична енергија и за таа цел се користат генератори и слични уреди со што се загадува животната средина, а од друга страна снабдувањето со енергија не е континуирано и сигурно. За таа цел, со Годишната програма за заштита на природата е предвидено да се постават мини фотоволтаични системи кај планинската куќа Шарбојца и близу до наплатниците центри на Дервен и Царина, т.е. онаму каде што нема инсталација за снабдување со електрична енергија. Ова се фотоволтаични системи од мал обем 3-5 киловати кои според проценките се доволни за снабдување на објектите со доволна количина електрична енергија за спроведување на иницијално планираните активности во истите, како

функционирање на мали електрични апарати, интернет модем и рутер, осветлување, фискална каса и слично.

Програма за одржливо користење на природните богатства

Замената на директното користење на природни ресурси со приходи генерирани од туристички и алтернативни активности ќе ја намали оптовареноста на ова одделение со активности во текот на годината. Имено, немајќи ги секојдневните обврски во поглед на производство и дистрибуција на огревно дрво до крајните потрошувачи, одделението ќе се намали и во број на вработени. Дел од вработените шумски техничари ќе бидат ангажирани на активности на полето на поддршка на посетителите, а додека пак дел кои ќе останат во ова одделение ќе се ангажираат на две активности кои се планирани за истото.

Имено, законска обврска на ЈУНПГ е да обезбеди услуги за маркирање во приватни парцели. За таа цел, раководителот на одделението и уште еден службеник ќе бидат ангажирани на вакви активности кои би можеле да бидат побарани од страна на некој корисник од регионот.

Сите планирани активности за одржливо користење на природните богатства произлегуваат од Посебниот план за одгледување и заштита на шумите, Шумско-стопанска единица „Галичица 1“ и „Галичица 2“ со важност од 2013-2022 година. Сите активности ќе се реализираат во Зоната за одржливо користење, согласно Планот за управување со Национален парк Галичица.

Во текот на оваа година ќе се пристапи кон управување со шумските заедници во согласност со Посебниот план, а имајќи ја предвид и потребата од интервенција за заштита на биодиверзитетот преку управување со шуми (пошумени во минатото) кои се состојат од алохтони и во некои случаи инвазивни дрвни видови.

Планираните активности за 2021 година во однос на сеча на дрва се дадени во следната табела:

Табела 2: Планирани активности за управување со шумите во НПГ за 2021 година

Ред.бр	Шумско стопанска единица	Подод	Вид	Количина за сеча м3	Количина за сеча прм
1	Галичица 2	20а ¹	ббр/дглз/цбр	888	
2	Галичица 2	21а ¹	ббр/дглз/цбр	100	
3	Галичица 2	43б ¹	ббр/дглз	132	
4	Галичица 2	44а ¹	ббр/дглз	626	
5	Галичица 2	19а ²	Даб		750
6	Гачичица 2	30в ²	Бука		1050
Вкупно				1746	1800

Образложение:

1. Овие два пододдели се маркирани и има издадено решение за работа во 2018 година. Пододделот 19а се работеше во 2019 година и останати се 750 прм дабово дрво за сеча. Поддоделот 30в е пријавен со истиот изведбен план но не е работено во истиот и дава 1050 прм. Овие два пододдели би се работеле во 2021 година во следните случаи:
  - Ако се влоши состојбата со Ковид 19 и се одрази на екомската состојба на Паркот.
  - Ако стручниот колегиум донесе одлука да се пресече количина само за жителите во паркот како би се снабдиле со готови дрва.

Втора активност во која ќе се ангажира ова одделение е управување со другите недрвни шумски производи. Имено, во досегашното функционирање на паркот, поради различни причини, немало активности на ова поле. Со ослободувањето на вработените од обврските поврзани со директното користење на природните ресурси се создадоа услови за нивен ангажман на полето на управувањето со недрвните шумски производи. За таа цел во текот на 2021 година, Одделението за одржливо користење на природните богатства ќе пристапи кон следните активности:

- Основна анализа на собирањето на други шумски производи (охридски чај и смреклинки) во минатото со обезбедување на информации за количини кои се собираат и идентификација на собирачите на вакви производи.
- Мапирање на видовите на територијата на Галичица, нивната застапеност, природна продуктивност и можност за искористување.
- Изработка на Елаборати за заштита на географското потекло на избраните видови недрврни шумски производи.
- Постапка за регистрација добивање на географска ознака во Заводот за заштита на индустриска сопственост.
- Избор на заштитно лого на производите.
- Изработка на анализа на додадена вредност на заштитените производи,

Програмата за правни, економски и општи активности

Администрација, оперативно програмирање, внатрешна организација и организациски развој

Во 2021 година ќе бидат извршени неколку активности во поглед на остварување на општите цели на Планот за управување на Галичица 2021-2030 година, а кои се во склоп на општите активности, поточно во областа на администрацијата, оперативното програмирање, внатрешната организација и организацискиот развој.

Имено, планирано е во 2021 година да се пополни слободното ситематизирано работно место Архивар-технички секретар, кое е неопходно за подобрување на ефикасноста на одделението за правни економски и општи работи и соодветно распределување на работните задачи во одделението. Со пополнување на ова слободно работно место се остварува пополнување на сите предвидени систематизирани работни места во одделението за правни економски и општи работи. Исто така, во текот на 2021 година ќе се продолжи со сродување на Архивата на ЈУНП Галичица, која за прв пат се направи во текот на 2020 година, согласно Законот за архивски материјал.

Исто така, ќе се продолжи со имплементација на Правилникот за внатрешна комуникација и процедури, со цел подобрување на комуникацијата и дефинирање на процедурите неопходни за успешно извршување на активностите. Во текот на 2020 година се одржа обука за практична примена на овој правилник на која детално и прецизно беа објаснети правилата и чекорите за подобрување на комуникацијата и севкупниот работен процес. Се укажа на неопходната потреба од почитување на процедурите во согласност со законските и позаконските прописи. Само на тој начин ќе се зголеми квалитетот на работа и ќе се подобри интерна и екстерна комуникација во установата.

Во текот на оваа година ќе биде подготвен План за набавка на добра, услуги и работи за 2022 година во соработка со вработените на ЈУНПГ, а ќе се врши и спроведување на ваквиот план за 2021 година.

Во 2021 година ќе се изврши подготовка на финансиските извештаи за 2020 година (март 2021) и ќе се спроведува тековното финансиско работење за 2021 година.

Во текот на 2021 година ќе бидат подготвени Правила и Прописи за однесување во Националниот парк кои ќе бидат соодветно поставени на видни места низ паркот, но и на веб страницата и мобилната апликација. Целта на подготовката на ваквите правила и прописи се индиректно поврзани со намалувањето на негативните ефекти кои посетителите и локалното население ги имаат врз природните вредности на паркот, но и подобрување на заштитата на овие вредности преку информирање и едукација на лицата кои го посетуваат и гравитираат кон него.

Во текот на 2021 година ќе се започне со примена на новиот План за управување. Изработката на ПУ имено е обврска што произлегува од член 73 од Законот за заштита на природата. Планот за управување има за цел да го опише потеклото и особините на природните вредности на подрачјето на Паркот, да постави цели и приоритети за нивно зачувување и да разработи реалистичен план за постигнување на целите во период од 10 години. Овој план беше подготвен од страна на вработените на ЈУНП Галичица, и во него на јасен, транспарентен и веродостоен начин се опфатени и прикажани вредностите на паркот и индикаторите за мерење на реализацијата на целите поставени во него. Процесот за изработка на ПУ за периодот 2021-2030 започна во 2018 година со значајна финансиска поддршка од Фондот за природа ПОНТ.

Во текот на 2021 година се надеваме ќе се надмине пандемијата која не затекна во текот на 2020 година и ќе се создадат услови за организирање и свикување на потребни средби и состаноци. Ќе се продолжи со состаноци на Советот на засегнати страни и Научниот совет, кои беа формирани 2018 година, согласно член 135-а став 4 од Законот за заштита на природата (“Службен весник на Република Македонија“ бр. 67/04, 14/06, 84/07, 35/10, 47/11, 148/11, 59/12, 13/13, 163/13, 41/14, 146/15, 39/16, 63/16 и 113/18). Нивните состаноци ќе помогнат во процесот на управување и креирање на политики при спроведувањето на одделните програми од планот за управување со заштитеното подрачје од научен аспект и аспект на засегнати страни, соодветно.

Магистерски и докторски студии за вработени

Во текот на 2021 година, согласно воспоставената пракса, а и во согласност со долгорочната намера на установата да се финансира од туристички активности, истата финансиски ќе ги помогне докторските студии за вработениот-Константин Здравески, кој планира својот докторат да го изработи во полето на валоризација и наплата на екосистемските услуги.

Одржување на објекти, опрема и инфраструктура (со исклучок на шумски и макадам патишта)

Во делот за одржување на објекти, опрема и инфраструктура, во текот на 2020 година целосно се обнови системот на патеки, и останува обврската во текот на 2021 година истите да се одржуваат тековни и доколку има недостатоци истите да се отстранат. Исто така, во текот на 2021 година потребно ќе биде повторно да се обноват излетничките места, согласно потребите и можностите на установата.

Во текот на 2021 година потребно е да се воспостави електронска архива. Електорнското водење на архивата во целост ќе го трансформира работењето на установата, поточно административното работење. Станува збор за единствена електронска база на документи и податоци од работата на ЈУНП Галичица. Со нејзиното воведување ќе се поедностави архивското работење, целокупната влезна и излезна документација ќе биде ефикасно и навремено евидентирана и пребарувањето на документи ќе биде многу поедноставено. Исто така, електронската архива ќе овозможи поголема професионалност и транспарентност во работењето, со тоа што секој документ кој ќе се архивира електронски станува во истиот момент достапен на лицата кои имаат пристап до електорнската архива и со тоа ја зголемува информираноста на вработените, достапноста до документите и истите че може да се гледаат во нивната изворна форма. Тоа ќе го олесни процесот на севкупното работење.

Станува збор за програм кој е од поголема финансиска вредност, но неопходен во услови на дигитализација и осовременување на севкупното работење на јавните установи. Исто така, оваа инвестиција е од голема важност за подобрување на имиџот на паркот и секако доведува и до подобрување на ефикасноста и ефективноста во работењето.

Обуки за вработени

Планот за обуки ќе биде подготвен во согласност со потребите на вработените, нивните барања и потребите од доквалификација или подобрување на одредени вештини. Имајќи ја предвид ситуацијата со корона вирусот, не можат однапред да се испланираат и закажат потребни обуки, но потребата од одреден вид на обука може да се увиди и во текот на 2021 година и согласно условите и приликите истите да се организираат.

Пожелно и потребно е да се посетат обуки:

1. Обуки за јавни набавки

Овие обуки се наменети за лицата за јавни набавки, како и за членовите на комисиите за јавни набавки да добијат продлабочени знаење за да се справат со предизвиците при спроведување на јавните набавки. Овие обуки ќе се реализираат во рамките на организирани обуки од страна на регистрирани консултантски друштва со експерти од оваа област.

2. Обука за управување со HRMIS системот

Управувањето со човечки ресурси е неопходно во услови на развој и напредок на секое поле. Јавните установи, покрај редовното управување, се законски должни да го водат и ажурираат електронскиот системот за управување со човечки ресурси при Министерството за информатичко општество и администрација, HRMIS, **чиј составен дел е и Регистарот на вработените во јавниот сектор.**

Информациониот систем за управување со човечки ресурси (ИСУЧР) има за цел да ја унапреди ефикасноста во управувањето со човечките ресурси, а со тоа и квалитетот на работата на институциите во јавниот сектор.

Информациониот систем за управување со човечки ресурси ќе овозможи:

- прецизен Регистар на вработени во јавниот сектор,
- автоматизирање на процесите при управување со човечки ресурси,
- подобрување на ефикасноста во работењето преку намалување на времето за обработка на податоците,
- статистички евиденции на ниво на институција и на ниво на јавен сектор,
- поднесување точни, навремени и ажурирани информации за вработените,
- намалување на трошоците поврзани со управување со вработените, изработка на платни списоци, планирање на развој на персоналот и напредување.

Дополнително, тој води персонална евиденција за вработените, пресметува плати и управува со учинокот.

3. Обука за спроведување на функционална анализа

Спроведување на функционална анализа како алатка за зајакнување на капацитетите на јавната установа е процес кој бара време и поседување одредени вештини. Во функција на ефикасно спроведување потребна е обука од страна на стручни лица кои ќе дадат насоки и практични вежби за успешно спроведување на чекорите од предвидената методологија за спроведување на функционална анализа.

Оваа обука е наменета за Раководителот на одделението за правни, економски и општи активности и лицата кои ќе учествуваат во процесот на нејзино подготвување.

4. Обука за благајничко и финансиско работење

Потребата од надградба на постојниот ситем за благајничко и финансиско работење ја наметнува потребата од обука за ефикасна примена на истиот. Оваа обука е наменета за благајничката и ќе се извршува од страна на експерт од таа област.

Менаџмент на човечки ресурси

Во текот на 2021 година ќе биде реализирана административна постапка за оценување на работата на административните службеници согласно законските прописи. Оценувањето на административните службеници е процес кој континуирано трае преку

целата година и опфаќа следење на целокупното работење на административниот службеник. Преку ова оценување ќе се увиде потребата од надградување на знаењата со цел подобрување на работните компетенции за успешно извршување на работните задачи.

Исто така, во тек на 2021 година треба да се работи на подобрување на управувањето со човечките ресурси и поголема примена на HRMIS системот, кој е навистина моќна и функционална алатка за управување со човечките ресурси и евиденција на целокупната документација и сите постапки поврзани со нив. Но, недостатокот на лице кое е задолжено за водење и ажурурање на системот е реална пречка и причина за недоволно користење на истиот.

Тим Билдинг

Во текот на 2021 година се потребни повеќе активности на полето на тим билдинг. Причина плус за повеќе активности на ова поле е и неповолната ситуација со пандемијата во текот на 2020 година, која не примора да држиме социјална дистанца и ги попречи сите тимски активности, што негативно се одрази на меѓучовечките односи и социјалната близина за време на работното време и потоа. Градење на тим ги зближува луѓето со поттикнување соработка и тимска работа. Забавните активности им помагаат на луѓето да се видат едни со други во различно светло, и овозможуваат да се поврзат во различен амбиент.

Една од најмоќните причини за градење тим е да се добијат резултати. Преку низа планирани настани за градење тим што се забавни и мотивациони, тимовите градат вештини како што се комуникација, планирање, решавање на проблеми и решавање на конфликти. Овие идеи за активности за градење тим помагаат да се олесни долгорочното градење тим преку поттикнување на соработка, подлабоки дискусии и решение за бројни проблеми.

Развој на стратешки планови, документи и проектни предлози

Во текот на 2021 година, ЈУНПГ ќе лобира да се донесе Просторниот план за НПГ кој е изработен уште пред неколку години. Овој план сеуште не е донесен најверојатно поради плановите на претходната влада за реализација на неколку развојни проекти поради кои требаше да се извршат измени во зонирањето на паркот воспоставено со Планот за управување. Со евентуалното донесување на новиот Просторен план за НПГ ќе се зајакне режимот на заштита и управување со помош на зонирањето кое ќе биде потврдено од Парламентот на РМ (Просторните планови ги донесува Парламентот).

Во текот на 2021 година ќе продолжи соработката со Фондот за природа (PONT), преку етаблирање на тесна соработка во полето на примена на новиот План за управување 2021 – 2030 година на НП Галичица. Се очекува зајакнување и зголемување на финансиската поддршка која ја дава ПОНТ на ЈУНПГ.

Исто така, во текот на 2021 година ќе се продолжи со активности поврзани со апликацијата на проект на повикот за меѓугранична соработка ИПА Македонија и Албанија.

Соработка и партнерства

- Соработка и партнерства со локалните самоуправи

Соработката со општините Охрид и Ресен (паркот се наоѓа на територијата на овие две општини), и покрај Ковид пандемијата, се одвиваше на ниво кое беше потребно за

реализација на работните задачи и активности. Се очекува во текот на 2021 година истата да се интензивира што позитивно ќе се одрази на свекупното работење. Се надеваме ќе се создадат услови за одржување седница на Советот на засегнати страни и ќе се обезбеди активно учество во управувањето со паркот. Исто така, воспоставување на соработка за заедничка апликација на повикот за прекугранична соработка ИПА Македонија – Албанија ќе продолжи и во текот на 2021 година. Поради позитивно влијаниа соработката и проектната соработка, генералната соработката односно поддршката на општините за активностите на ЈУНПГ во иднина ќе стане уште поцврста.

- Соработка и партнерства со научно-образовните институции

Во текот на 2021 година соработката со научно-образовните институции ќе биде интензивирана особено поради потребата од нивно вклучување во спроведувањето на Новиот план за управување со НПГ 2021-2030 година, преку соработка со еминентни експерти од областа на животната средина, биологијата и екологијата кои ќе учествуваат во мониторингот кој е планиран за оваа година.

Исто така, научно-образовните институции ќе бидат активно вклучени во управувањето на паркот, преку нивните претставници во Научниот совет на ЈУНПГ.

- Соработка со државни органи

ЈУНПГ во континуитет има добра и успешна соработката со Дирекцијата за заштита и спасување, Центарот за управување со кризи, Шумската и Граничната полиција која секако ќе продолжи и во 2021 година.

- Соработка со граѓански организации и клубови

Со исклучок на континуираната соработка со Македонското еколошко друштво и Биеко, национални невладини организации, со останатите граѓански здруженија соработката во минатото главно зависеше од присуството на донатори кои ги финансираа нивните активности.

Во текот на 2021 година соработката со граѓанскиот сектор ќе се продлабочи поради истите причини, но и поради нивната вклученост во управувањето на националниот парк, преку нивни претставници во Советот на засегнати страни.

- Соработка со ЈУНП Пелистер и ЈУНП Маврово

Во текот на 2020 година се оствари успешна соработка и повеќе средби со НП Маврово и НП Пелистер, на кои се дискутираа проблеми кои се од заеднички интерес. Успешно се заврши проектот на УНДП **”Подобрување на управувањето со заштитените подрачја“**, со свечен настан кој се одржа во Националниот парк Маврово. На настанот имаше претставници од трите национални паркови, како и претставници од другите заштитени подрачја и донаторите. ЈУНПГ ќе инсистира оваа соработка да продолжи и во текот на 2021 година.

- Соработка со странски граѓански организации, клубови и научно-истражувачки субјекти

ЈУНПГ има остварено долгорочна и успешна соработка со субјектите кои управуваат со националните паркови кои се граничат со нашиот во Албанија и Грција. Се очекува интензивирање на оваа соработка во текот на 2021 година.

Исто така, ЈУНПГ има остварено соработка на полето на мониторингот со грчката невладина организација СПП, која соработка се очекува да продолжи и во текот на 2021 година преку остварување на заеднички мониторинг со грчки и албански тим за одредени

видови и заедници (кои се вклучени во нашата стратегија за мониторинг), но исто така се очекува и интензивирање на оваа соработка која ќе биде преточена во развој и апликација на заеднички проект во иднина.

Соработка со ЕСЕНИАС мрежата (East and South European Network for Invasive Alien Species), која се етаблира во текот на 2019 година и други странски партнери се очекува да продолжи и во текот на 2021 година.